

Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон

**ДАСТУРИ МЕТОДӢ
ДОИР БА БАҲОГУЗОРИИ ФАЪЛИЯТИ
АУДИТИ ДОХИЛӢ**

Душанбе - 2014

Мундариҷа

Пешгуфтор	
Мақсад, низом ва тартиби баҳогузори фаъолияти сохторҳои аудити дохилӣ	4
Қисми I.....	4
Уҳдадорҳои роҳбари аудити дохилӣ	4
Низоми гузаронидани аудит.....	5
Қисми II	6
Нақш ва масъулияти аудиторони дохилӣ дар таъмини сифатнокии кори аудиторӣ	6
Мониторинги мунтазами фаъолияти аудити дохилӣ	6
Қисми III.....	7
Уҳдадориҳои шӯъбаи «Ҳамоҳангсозии мутамарказонидаи назорати дохилӣ ва аудит» доир ба гузаронидани мониторинги сифат	7
Замимаҳо:	
1. Варақаи назоратӣ Банақшагирии аудит	8
2. Варақаи назоратӣ Гузаронидани аудит	
3. Варақаи назоратӣ Сифати гузориш оид ба аудит	
4. Варақаи назоратӣ Иҷроиши кварталии нақшаи солони аудити дохилӣ	
5. Варақаи назоратӣ Ҷамъбасти аудит.....	9
6. Варақаи назоратӣ Баҳодиҳии кори шӯъбаҳои аудити дохилӣ	

Пешгуфтор

Дастури матодии мазкур дар асоси стандартҳои зерини байналмилалӣ таҷрибаҳои касбии аудити дохилӣ таҳия гардидааст:

1. Стандарти 1300. Барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокии аудити дохилӣ
Рохбари аудити дохилӣ уҳдадор аст, барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокиро, ки бояд ҳама намуди фаъолияти аудити дохилиро дарбар гирад, таҳия созад ва дастгирӣ намояд.
2. Стандарти 1310. Талаботи барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокӣ
Барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокӣ бояд баҳогузориҳои дохилӣ ва беруниро дар бар гирад.
3. Стандарти 1311. Баҳогузориҳои дохилӣ
Баҳогузориҳои дохилӣ бояд дар бар гирад:
 - мониторинги мунтазами фаъолияти аудити дохилӣ;
 - санҷишҳои мунтазам, ки бо роҳи худбаҳодиҳии аудиторони дохилӣ ва ё аз ҷониби дигар кормандони муассиса, ки дар соҳаи аудити дохилӣ дониши мукамал дошта бошанд, гузаронида мешавад.
4. Стандарти 1312. Баҳодиҳии берунӣ
5. Стандарти 1320. Ҳисоботдиҳӣ доир ба барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокӣ

Рохбари аудити дохилӣ уҳдадор аст, роҳбарияти олиро аз натиҷаҳои барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокии аудити дохилӣ огоҳ созад.

6. Стандарти 1321. Истифодаи истилоҳи «ба стандартҳои байналмилалӣ таҷрибаи касбии аудити дохилӣ мувофиқат мекунад»
Рохбари хадамоти аудити дохилӣ, фаъолияти аудити дохилиро ҳамчун фаъолияти дар асоси стандартҳои байналмилалӣ таҷрибаи касбии аудити дохилӣ амалкунанда дар ҳолате метавонад тасдиқ созад, ки агар натиҷаи барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокии аудити дохилӣ ин тасдиқотро исбот созад.
7. Стандарти 2430. Истифодаи истилоҳи «ба стандартҳои байналмилалӣ таҷрибаи касбии аудити дохилӣ мувофиқат мекунад»
Аудиторони дохилӣ дар ҳисоботҳои худ танҳо дар ҳолате метавонанд маълумот диҳанд, ки супоришҳои онҳо «дар асоси стандартҳои байналмилалӣ таҷрибаи касбии аудити дохилӣ иҷро гардидаанд», ки агар онро натиҷаи барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатнокии аудити дохилӣ тасдиқ созад.

Дастурҳои методӣ мақсад, низом, услуб ва нишондиҳандаҳои баҳодиҳии фаъолияти (минбаъд баҳодиҳӣ) сохторҳои аудити дохилиро муайян мекунад ва ба роҳбарияти аудити дохилӣ, шӯъбаи методологияи аудити дохилӣ мансуб мебошад, ки тибқи стандартҳо бояд мутназам мониторинги мувофиқати ҳамаи талаботи пешниҳодшударо оиди гузаронидани аудит ва гузориши аудитӣ доир намоянд. Дастурҳо ба ҳамаи аудиторони дохилӣ дахл дошта, аз се қисм иборат мебошанд:

- Қисми якум уҳдадорӣ ва амали роҳбари аудити дохилиро дар бар мегирад, ки вазифаи таъмини сифатнокии аудит ва ё аудитори калонро дар мавриди набудани роҳбари аудити дохилӣ иҷро мекунад.

- Қисми дуюм нақш ва масъулиятро доир ба таъмини сифатнокии кори аудиторӣ муайян мекунад.
- Қисмати охирон вазифа ва амали шуъбаи Ҳамоҳангсозии мутамарказонидашудаи идораи молия, назорат ва аудити дохилии Вазорати молияро муайян мекунад, ки мувофиқи моддаи 8 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи аудити дохилӣ дар бахши давлатӣ» сиёсати аудити дохилиро дар асоси стандартҳои эътирофгардидаи байналмилалӣ ва қонунгузориҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш мебарад, аз ҷумла аз рӯи фаъолияти ҳамаи сохторҳои аудити дохилӣ дар бахши давлатӣ мониторинг мегузаронад.

Мақсадҳо, низом ва усулҳои баҳогузори сохторҳои аудити дохилӣ

Мақсади асосии гузаронидани баҳогузори фаъолияти сохторҳои аудити дохилӣ, ин муайян намудани сатҳи самаранокии кори аудиторон ва аз ҳар як аудитор дар алоҳидагӣ мебошад. Инчунин баҳогузори он ки то кадом андоза фаъолият ба талаботи пешниҳодгардида мувофиқат мекунад.

Баҳогузори кори сохторҳои аудити дохилӣ, барои муайян намудани самтҳои заъифу пурқуввати он гузаронида мешавад, инчунин барои тағйирдиҳии конструктиви фаъолияти аудити дохилӣ имконият фароҳам меорад. Ҳамзамон имкон медиҳад, ки :

- самаранокии фаъолияти сохторҳои аудити дохилӣ ва кормандони алоҳида муайян карда шавад;
- талабот ва баландшавии ихтисоснокии коргарони сохторҳои аудити дохилӣ муайян карда шавад;
- дар раванди иҷрои супоришҳои аудитӣ аз дастурҳои методи Вазорати молия истифода карда шавад.

Меъёри баҳои фаъолият инҳоянд:

- 1) мувофиқат намудани фаъолияти аудити дохилӣ бо стандартҳо, тартибҳо ва низомномаи он;
- 2) мувофиқат намудани натиҷаҳои фаъолияти аудити дохилӣ ба эътимодҳои роҳбарият;
- 3) иҷроиши саривақтии нақшаи солони аудитории аудити дохилӣ.

Қисми I

Уҳдадорҳои роҳбари аудити дохилӣ

Роҳбари аудити дохилӣ уҳдадор аст, заминаҳои муносиб ва назорати дахлдорро аз болои супоришҳои алоҳидаи аудиторӣ таъмин намояд. Зимни банақшагирии заминаҳо, бояд маҷмӯи фаҳмишҳои муносиб, уҳдабарӣ ва таҷрибанокӣ, инчунин роҳбари гуруҳ ва ё аудитори калонро дар сатҳи зарурии муносиб таъмин намояд. Дар сатҳи зарурӣ қарор доштани роҳбар, аз ихтисоснокӣ ва таҷрибаи ҳар як аудитор, душвору содда будани ҳар як супориш вобастагӣ дорад.

Сифатнокии иҷрои супориши аудиторӣ аз ҷониби роҳбари аудити дохилӣ чунин кафолат дода мешавад:

- дар ибтидои аудит додани супориши дахлдор, маъқул донишҳои мақсади аудит ва барномаҳои корӣ;
- таъмини иҷрои барномаи корӣ бо назардошти тағйироти зарурӣ ва қабулгардида;
- таъмини он ки гузоришҳо оиди аудит дақиқ, объективӣ, оммафаҳм, пурра ва саривақтӣ мешаванд;
- таъмини он ки мақсадҳои аудитҳои мегузаронида дар доираи сарчашмаҳои муайяншудаи буҷетӣ ва то муҳлатҳои тахминии мувофиқашуда ба даст меоянд;

- таъмини он ки тартибу стандартҳои мувофиқашуда ва техникаи муносиби аудит истифода хоҳад шуд.

Шартҳои гузаронидани аудит

Рохбари аудити дохилӣ бояд шароит фароҳам орад ва боварӣ ҳосил кунад, ки зимни гузаронидани аудит, тартибҳои истифода мешаванд, ки аудитро барои дастгирии сиёсати роҳбарият ва усули роҳбарикунӣ ӯ салоҳиятнок ва боваринок мекунанд, инчунин маълумотеро таъмин мекунанд, ки дар асоси он муассиса ҷиҳати беҳтар сохтани фаъолияти худ чорабиниҳоро амалӣ карда тавонад.

Шартҳои, ки ба раванди аудит дахл доранд:

- **мустақилият** – заминаи асоснокии аудит ва ҳулосаҳои объективии он.
- **муносибате, ки бо далелҳои асоснок мегардад** - асоси сарфакорӣ барои ташаккули ҳулосаҳо;

Шартҳои, ки ба фаъолияти аудиторон дахл дорад:

- **Қоидаҳои рафтор** - асоси ихтисоснокӣ: Адолатнокӣ, вафодорӣ, риояи махфият;
- **Пешниҳоди содиқонаи натиҷаҳо** - маълумотро дуруст ва дақиқ хабар додан;
- **Кордонӣ**- тавоноии бо ҷаҳду таҳлил гузаронидани аудит.

Шартҳои ташкили аудити дохилӣ:

- 1) **Шарти яқрангӣ.** Ҳар як супориши мушаххаси аудитӣ бо тартиби ягонаи расман ҳуҷҷатшудаи муқаррарнамудаи роҳбарияти муассиса гузаронида мешавад, ки тартиб, яккамаъноӣ ва муқоисасозии онро таъмин месозад.
- 2) **Шарти мунтазамӣ:** Банақшагирӣ ва амалишавии супоришҳои аудитии равандҳо ва самтҳои фаъолияти гуногун, бояд бо назардошти алоқамандии муқарраршудаи байни онҳо амалӣ гардад;
- 3) **Шарти ҳуҷҷатисозӣ:** Ҳар як аудити доиршаванда дар асоси тартиби муқарраргардида ҳуҷҷатгузорӣ мегардад, то ки нигоҳдории он ва муқоисасозии маълумот таъмин гардад.
- 4) **Шарти огоҳсозӣ.** Ҳар як супориши аудитӣ мувофиқи нақшаи тасдиқгардида иҷро мегардад ва шахси тафтишкунандаи сохтор оиди мақсад, фарогириӣ, муҳлат ва усули гузаронидани аудит пешакӣ хабар мекунад, то ки барои пурра ба он омода гардидан имконият бошад.
- 5) **Шарти мунтазамӣ.** Аудитҳо дар давраҳои пайиҳами муқарраргардида гузаронида мешаванд.
- 6) **Шарти мустақилият**
- 7) **Шарти ошкоро будан**

То ибтидои санҷиш, роҳбари аудити дохилӣ бояд ба аудитор ва ё гуруҳи аудиторон мақсади санҷишро фаҳмонад ва боварӣ ҳосил кунад, ки ҳуҷҷатҳои дахлдор ва маводҳои асосӣ ҷамъоварӣ шудаанд. Роҳбари аудити дохилӣ ҳамзамон бояд боварӣ ҳосил кунад, ки аудитор ва ё гуруҳи аудиторон маълумотро бо инъикоси муносибат ва усулҳо, тақсмоти вазифаҳо байни аудиторони алоҳида, алоҳаҳо бо роҳбарияти муассисаи таҳти санҷиш қароргирифта ва ғайра таҳия намудаанд.

Таъмини сифати банақшагирии аудит бояд аз ҷониби роҳбари гуруҳи аудитӣ ва ё роҳбари аудити дохилӣ дар varaкаи назоратии "Банақшагирии аудит" ҳуҷҷатӣ карда шавад.

Қисми II

Нақш ва масъулияти аудиторони дохилӣ дар таъмини сифатнокии кори аудиторӣ

Боварии роҳбарияти муассиса ба раванди аудити дохилӣ ва сифати кор аз салоҳиятнокии шахсе вобастагӣ дорад, ки аудит мегузаронад.

Вазифаи аудитор ба роҳбарияти муассиса пешниҳод намудани маълумоти бо далелҳо асоснокшуда, ки то чӣ андоза фаъолияти муассиса ва равандҳо бо мақсадҳои гузошташуда ва талаботи қонунӣ мувофиқат мекунанд.

Ҳамаи ҳулосаҳо бояд бо далелҳои объективӣ асоснок бошанд.

Роҳбари гуруҳи санҷишӣ дар маҷмӯъ аз рӯи аудит масъул мебошад.

Масъулияти аудитор:

Зимни ташкили гуруҳи аудитӣ, ба инобат гирифтани салоҳиятнокии, ки барои барои расидан ба мақсади аудитӣ ҳатмӣ мебошад, зарур аст. Агар супоришро танҳо як аудитор иҷро кунад, пас ӯ бояд ҳамаи уҳдадорихоро иҷро кунад. Санҷишро танҳо ба зиммаи як нафар аудитор гузоштан танҳо дар мавриде мумкин аст, ки агар ин аудитор оиди объект ва самти фаъолияти он таҷриба ва дониши мукамал дошта бошад, хавфи бесалоҳиятии ӯ вучуд надошта бошад ва дигар ҳолатҳои боварӣ намудан ба бегаразии ӯ бошад.

Гуруҳи аудиторонро зарур аст, бо мақсади табодули маълумот, баҳодихии рафти иҷрои аудит ва дар мавриди зарурӣ барои тақсимои вазифаҳо мунтазам ҷаласаҳо доир намоянд.

Агар супориш аз ҷониби як нафар аудитор иҷро гардад, пас чунин ҷаласаҳо ва табодули маълумот бояд бо роҳбари аудити дохилӣ гузаронида шавад. Ин амалҳо қисме аз назорати бефосилаи сифати аудит мебошанд. Ин амалҳо бо роҳи таҳияи протоколҳо ва ё имзои роҳбари аудити дохилӣ дар ҳуҷҷатҳои қорие, ки муҳокима шудаанд, ҳуҷҷатгузорӣ карда мешаванд.

Назорати иҷроиши тавсияҳо

Барои назорати иҷрои тавсияҳо, роҳбари аудити дохилӣ бояд дафтари қайд дошта бошад ва онро аз рӯи воқеияти чораҳои андешидаи муассисаи санҷидашуда таҷдид созад. Дафтари қайд бояд бо анҷоми ҳар семоҳа таҷдид гардад ва агар чорабиние андешида нашуда бошад, роҳбари муассиса оиди ба итмом расидани вақти чораандешӣ огоҳ карда шавад. Оиди вазъи амалӣ гардидани тавсияҳо бояд роҳбарияти муассиса дар доираи ҳисоботи чоракӣ огоҳ карда шаванд. Назорати тавсияҳо аз ҷониби роҳбари аудити дохилӣ дар варақаи назоратии «Иҷроиши кварталии нақшаи солонаи аудити дохилӣ» ҳуҷҷатгузорӣ мегарданд.

Мониторинги мунтазами фаъолияти аудити дохилӣ

Мониторинги мунтазам қисми ҷудонашаванда ва доимии раванди аудит мебошад. Роҳбари аудити дохилӣ бояд мунтазам аз болои ҳамаи қорҳое, ки зимни аудит анҷом дода мешаванд, мушоҳида ва назорат барад. Ҳуҷҷатҳои қорие омодагардида бояд санҷида шаванд, то ки мувофиқати онҳо бо стандартҳои супоришшуда таъмин гардад ва муайян бошад, ки ба ҳулосаву мулоҳизоти аудит дахл доранд. Додани кафолат низ муҳим аст, ки баҳо ва тартибҳои санҷиш ба

низоми, ки аудит гузаронида мешавад, мувофиқ мебошанд.

Самтҳои фарогирии мониторинг вобаста ба таҷрибаи шахси масъул ва воқеияти супориш метавонад тағйир ёбад, лекин он бояд чуноне бошад, ки роҳбари аудити дохилӣ боварӣ ҳосил кунад, ки ҳулосаҳо асосноканд ва воқеан бо далелҳои муносиб, эътимодноқ ва мукаммали аудит исбот шудаанд. Ҳамзамон зарур аст, то далелҳо бо мазмуне ҷамъоварӣ шаванд, ки ҳама унсурҳои нақша дар шакли қаноатбахш иҷро шудаанд ва гузориши аудит ва ҳамаи замимаҳои он аз ҷониби роҳбари аудити дохилӣ баррасӣ гардидаанд.

Қайди мониторинги аудитҳо

Қайди таҳлилҳои гузаронидашуда бояд таҳия гардида, дар ҷузъдони аудит нигоҳ дошта шавад. Ин қайд бояд чунин омилҳоро дарбар гирад:

- Марҳилаҳои асосии аудит ва ҳуҷҷатҳои асосии таҳлилшуда;
- Натиҷаи таҳлилҳо;
- Номи шахсоне, ки таҳлил гузаронидаанд;
- Санаи таҳлилҳо;

Дар қайди таҳлилҳо, роҳбари аудити дохилӣ ва ё шахси дигари аудитро таҳлилнамуда дар ҷамъбасти ҳар як марҳилаи аудит имзо мегузорад. Мухлати мушаххаси ҳар як таҳлил аз душворӣ ва давомнокии аудит вобастагӣ дорад. Барои ҳуҷҷатгузори намудани назорати сифати аудит варақаи назоратӣ пур карда мешавад.

Қисми III

Уҳдадорӣи шӯъбаи «Ҳамоҳангсозии мутамарказонидаи назорати дохилӣ ва аудит» доир ба гузаронидани мониторинги сифат

Мувофиқи моддаи 8 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи аудити дохилӣ дар бахши давлатӣ» шӯъбаи ҳамоҳангсозии мутамарказонидаи назорати дохилӣ ва аудити Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои амалӣ намудани сиёсати аудити дохилӣ дар асоси стандартҳои байналмилалӣ эътирофгардида ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон масъул мебошад, аз ҷумла фаъолияти ҳамаи сохторҳои аудити дохилиро дар бахши давлатӣ шарҳ медиҳад.

Мониторинги фаъолият дар асоси нақшаи тасдиқнамудаи Вазорати молия амалӣ гардида, маҷмӯи маълумот ва ҳуҷҷатҳои шарҳи фаъолияти шӯъбаҳои аудити дохилиро дар бар мегирад.

Мониторинг дар бар мегирад:

1. Нишондиҳандаҳое, ки самаранокии аудити дохилӣ, тартибу усулҳои амалкунандаи аудити дохилиро инъикос менамоянд:
 - фоизи иҷроиши нақшаи санҷишҳо, дархостҳои роҳбарият ҷиҳати доир намудани санҷишҳои ғайринақшавӣ ва аудити таваккалҳои асосӣ аз шумораи умумие, ки дар рӯйхати таваккалҳо дохил шудаанд;
 - фоизи тавсияҳои сари вақт амалигардида аз миқдори умумии қабулшудаи онҳо;
 - фоизи ҳисоботҳо аз натиҷаи санҷишҳои гузаронидашуда, ки ба роҳбарияти муассиса пешниҳод гардиданд;
 - фоизи тавсияҳои аудити дохилӣ, ки мавриди иҷро қарор дода шудаанд;
 - миқдори дархостҳо, ки мақомоти назоратӣ аз рӯи хаттоиҳои ошкоргардида пешниҳод намудаанд;
 - миқдори тавсияҳои иҷронагардида, ки аудитҳои берунӣ зимни санҷиши фаъолияти муассиса ошкор намудаанд;

- маблағи ошкоргардида дар натиҷаи хаттои молиявӣ, ки аз ҷониби аудити дохилӣ зимни гузаронидани санҷишҳои дохилӣ муайян гардидааст ва ё миқдори тавсияҳои воқеии аудити дохилӣ пешниҳоднамуда;
- маблағҳои барқароргардида аз хоттоҳои ошкорнамудаи аудити дохилӣ;

2. Нишондиҳандаҳое, ки сифати фардии аудити дохилиро дар шакли Ҷоиз инъикос мекунад:

- вакансияҳои пурнагардида дар сохтори аудити дохилӣ;
- иваз намудани корманд;
- таносуби мутахассисони дорои сертификат дар сохтори аудити дохилӣ нисбат ба миқдори умумии коргарон;
- қисми коргарон дар сохтори аудити дохилӣ, ки дар соҳаи аудит таҷрибаи касбии беш аз сесола доранд;

Параметрҳои миқдорӣ бояд мутаносибат ба мақсадҳое тафсир дода шаванд, ки роҳбар дар назди аудити дохилӣ мегузорад.

Натиҷаҳои баҳогузорӣ ва таҳлилҳои гузаронидашудаи нишондиҳандаҳои сифат ва миқдори самаранокии фаъолияти аудити дохилӣ, барои мақсадҳои зерин метавонанд истифода шаванд:

а) муайян намудани:

- сатҳи мукамал будани вазифаҳои аудити дохилӣ;
- мувофиқати вазифаҳои иҷрошуда, ки барои мақсадҳои стратегӣ гузошта шудаанд;
- самаранокии фаъолият зимни ҳалли вазифаҳои алоҳида;
- кифоягии сатҳи автоматикунории фаъолият, ки барои ҳалли масъалаҳои гузошта шудааст;
- душвориҳои мавҷудбуда дар ҳамкорӣ бо сохторҳое, ки бояд аудит гузаранд;
- муносиб сохтани раванди ҳамоҳангсозии фаъолият бо ҳадамоти идорасозии таваккал;
- кифоя ва салоҳиятнок будани сарчашмаҳо, ки барои ҳалли масъалаҳои муҳими аз ҷониби роҳбарият муайяншуда заруранд;
- сохтори мақсадноки аудити дохилӣ ва талабот ба маҳорати тахассуснокии кормандон.

б). Таҳияи:

- низоми самаранок барои мунтазам баланд бардоштани тахассуснокии кормандони аудити дохилӣ;
- низоми амалкунанда ва шаффофи бо далелҳо мучахҳаз намудани кормандон, ки барои расидан ба мақсадҳо талош меварзанд.

Аз натиҷаи мониторинг шӯъбаи ҳамоҳангсозии мутамарказонидаи назорати дохилӣ ва аудитии Вазорати молия ҳисоботи солона таҳия месозад, ки қисме аз ҳисоботи умумӣ доир ба аудити дохилӣ дар сохтори давлатӣ мебошад.

Зимни гузаронидани мониторинг варақаи контролии «Баҳогузориҳои кори шӯъбаҳои аудити дохилӣ» пур карда мешавад.

Замимаҳо:

1. Варақаи назоратӣ Банақшагирии аудит
2. Варақаи назоратӣ Гузаронидани аудит
3. Варақаи назоратӣ Сифати гузориш оид ба аудит
4. Варақаи назоратӣ Иҷроиши кварталии нақшаи солонаи аудити дохилӣ
5. Варақаи назоратӣ Ҷамъбасти аудит
6. Варақаи назоратӣ Баҳогузориҳои кори шӯъбаҳои аудити дохилӣ